

International Journal of Social
Science Research
www.ijssr.net
ijssresearch@gmail.com
ISSN: 2146-8257

The Reasons of Violence in Football and The Ways to Prevent Them According to Professional Football Players Views: The Match Between Tarsus İdman Yurdu Erkutspor and Yeni Salihlispor

Ersin AFACAN¹,

Manisa Celal Bayar University, Faculty of Sport Science

Zeynep ONAĞ

Manisa Celal Bayar University, Faculty of Sport Sciences

Doğan DEMİRAN

Manisa Celal Bayar University, Faculty of Sport Sciences

Gökhan ÇOBANOĞLU

Manisa Celal Bayar University, Faculty of Sport Sciences

Abstract

The purpose of the examination is to research on the reasons of violence in football and on the ways to prevent the violence according to professional football players. The violence which is defined as oppression against opposite ideas, and excessiveness in feelings either or in behaviour is sometimes occurred between players or supporters in some sports games. It is considered that examining the agents causing to destructive impacts of violence and taking precautions can be helpful when is considered the results of violence in football. In conclusion, the participants made suggestions such as transferring their experiences, imposing intimidating sanction, providing education related to prevent violence, FİFA's spreading the concept "fair-play", managing the finance, self-control of the individuals, letting the experts in their fields manage the sports, making media follow the principles and improving the passolig to prevent the violence in football games. As a result, individuals who play, manage and monitor soccer have come to the conclusion that violence can be avoided through awareness raising with violence prevention education, media, ticket application, legal regulations and self-regulation.

Research Article

Keywords:

Violence, violence in football, ways of preventing violence

---

¹ Corresponding Author
Master's Student
mentorerstin@hotmail.com
0506 465 98 58

Profesyonel Futbolcuların Görüşlerine Göre Futbolda Şiddetin Kaynakları ve Önleme Yöntemleri: Tarsus İdman Yurdu Erkutspor - Yeni Salihlispor Maçı Örneği

Ersin AFACAN¹,

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi

Zeynep ONAĞ

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi

Doğan DEMİRAN

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi

Gökhan ÇOBANOĞLU

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi

ÖZET

Araştırma Makalesi

Araştırmanın amacı, profesyonel futbolcuların görüşlerine göre futboldaki şiddetin kaynaklarını ve şiddeti önleme yöntemlerini araştırabilmektir. Karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma ve duygu veya davranışta aşırılık olarak tanımlanan şiddet, zaman zaman spor müsabakalarında gerek sporcular gerekse taraftarlar arasında yaşanmaktadır. Özellikle futbolda yaşanan şiddetin sonuçları göz önüne alındığında, şiddetin yıkıcı etkilerine neden olan etkenlerin araştırılması ve önlemlerinin alınmasının şiddeti önlemede yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Araştırma sonucu futbolcular, şiddet olaylarının önlenmesi için; şiddet olayına maruz kaldıktan sonraki futbolculuk ve antrenörlük dönemlerinde yaşadıkları tecrübeleri aktarma, şiddeti caydırıcı eşit bir ceza sistemini uygulamak, şiddetin önlenmesine yönelik eğitimlerin verilmesi, FIFA'nın iyi oyunu öğretmek olarak tanımladığı fair play uygulamasını yaymak, maddiyat boyutunu doğru yönetebilme, bireylerin öz denetimini sağlayabilmesi, alanında uzman yöneticilerin sporu yönetmesi, medyanın şiddet konusunda basın meslek ilkelerine uyması ve passolig uygulamasının geliştirilmesi yönünde görüş bildirmişlerdir. Sonuç olarak futbola oynayan, yöneten ve izleyen bireyler şiddeti önlemeye yönelik eğitim, medya, bilet uygulaması, hukuksal düzenlemeler ve öz denetim konularında ortak çalışmalar ile birlikte bilinçlenerek şiddetin önlenilebileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Şiddet, futbolda şiddet, şiddeti önleme yolları.

---

¹ Sorumlu Yazar
Yüksek Lisans Öğrencisi
mentorerin@hotmail.com
0506 465 98 58

Giriş

Spor, insan, toplum ve insanlık için barış, kardeşlik, yarış, oyun, eğlence, zevk ve boş zamanları değerlendirme aracıdır. Spor sağlık, güzellik ve başarıdır ama asla şiddet değildir. Sporun bir Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) tanımına göre şiddet; bir yaralanma ya da yaralanma tehlikesi, ölüm, psikolojik hasar, gelişim bozukluğu ya da yoksunlukla sonuçlanan, bir kişiye, kişinin kendi kendine, bir grup ya da topluma kasıtlı olarak fiziksel ya da duygusal zor kullanması, güç uygulaması veya tehdididir (WHO, 2002). Şiddet geçmişten günümüze gelen süreçte tüm dünya da sürekli artış göstermek ile birlikte, hükümetlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve sosyal sorumluluk projelerinin öncelikli gündemini oluşturmaktadır (Dursun, 2011). Farklı bir bakış açısıyla şiddet; "düşmanlık ve öfke duygularının, kişilere ve nesnelere yönelik fiili, yıkıcı fiziksel zor yoluyla dile getirilmesi" olarak ifade edilmektedir (Budak, 2000; Soykan, 2003).

Aynı zamanda, şiddet kavramı, saldırganlığın bir çeşidi ve saldırgan davranışın uç noktası olarak da tanımlanmaktadır. Burada her saldırgan davranışın, şiddet içermeyeceğinden bahsedilmektedir. Şiddet, bireyin yaşadığı bir olgunun yoğunluğunu ve neticesinde verilen tepkideki aşırı duygu durumunu, sertliğini, kaba ve sert hareketlerini nitelendirmektedir. Şiddet saldırgan davranışı, sert ve kaba kuvveti, fiziki gücün kötüye kullanılmasını, her türlü taşlı, sopalı, silahlı, bıçaklı saldırıları, neticesinde yaralayan, öldüren, yakan, talan eden, yıkan, yok eden fiilleri, şahsa ve topluma zarar veren eylemleri içermektedir (Yetim, 2011). Ancak, şiddetin temelinde yer alan saldırganlık güdüsü de değişik biçimlere bürünebilecek bir davranıştır. Saldırganlığın temelinde ve gelişiminde hangi tür kişilik özelliklerinin, hangi tür toplumsal ve çevresel etmenlerle etkileşime girdiğini incelemek oldukça güçtür. Ancak bilinen odur ki, diğer tüm insan davranışlarında olduğu gibi, insandaki saldırganlık ve bunun şiddete dönüşmesi, kişinin psikolojik ve toplumsal gelişiminin, nörolojik ve hormonal yapısının etkileşimiyle ortaya çıkmaktadır (Lorenz, 1996).

Sporda Şiddet

Sporun bir kavga değil, barış, kardeşlik, dostluk duyguları içinde mertçe yapılan bir yarışma olduğu herkese öğretilmelidir (Yetim, 2011). Ancak bu olumlu kavramların bireyler tarafından doğru algılanamaması sonucu sporda şiddet ile birlikte olumsuz bir takım davranışlar sergilenebilmektedir.

Zaman zaman sportif müsabakalarda gerek sporcular gerekse taraftarlar arasında bir takım şiddet olaylarının yaşandığına şahit olmaktadır. Bu şiddet olayları yaralanmadan ölüme kadar bir dizi istenmedik neticelerle sonuçlanmaktadır. Bu olaylar din, kültür ve millet ayrımına bakmaksızın dünyanın hemen hemen her ülkesinde yaşanan bir sorun haline gelmiştir (Tanrıverdi,2012).

Spor organizasyonlarında, hem sporcular hem de izleyiciler şiddete başvuran taraf ya da maruz kalan taraf olabilmektedir. Spor sadece sonuçtan veya seyir zevkından ibaret değildir. Sporun, oyunculara ve diğer spor aktörlerine sosyal, psikolojik ve ekonomik etkisi olmaktadır. Skorlarla insanlar sadece spor müsabakalarını kazanmamakta veya kaybetmemektedirler, aynı zamandan ekonomik, sosyal birçok beklentilerini de kazanmakta veya kaybetmektedirler. Spordaki bu kazanmak veya kaybetmek duygusu, spor yapanları etkileyen, ileri veya geri götürebilen olgular, sporu oyundan ayırmaktadır. İşte spordaki şiddetin bir kaynağı da budur. Spordaki bu amaçta gerek takım halinde olsun gerekse bireysel olsun beraberinde şiddeti ortaya çıkarabilmektedir (Hacımustafaoğlu, 2011). Ortaya çıkan bu şiddete yönelik davranışların ülkemizde sporun ahlaki yapısına zarar verdiği düşünülebilir.

Türkiye'nin genellikle sosyal ve siyasi rahatsızlıklardan dolayı toplumsal eylemleri sıkça yaşayan ülkelerden biri olduğu göz önünde bulundurulursa, en azından birtakım şiddet hareketlerinin Türk toplumu tarafından diğer birçok topluma nazaran daha fazla kabul edildiği söylenebilir. Bu tür şiddet olaylarını daha fazla yaşayan bir toplumun, sporda şiddeti "sosyal bir problem" olarak algılaması beklenemez. Bütün bu ifadelerden, kamuoyunun sporda şiddet olaylarına tepki göstermediği anlamı çıkarılmamalıdır. Az da olsa özellikle yazılı ve görsel basında yoğun ama kısa süren tepkiler gösterilmektedir. Sporda şiddetin diğer sosyal sorunlarla ilişkisi göz ardı edilmektedir. Sonuç olarak, problemin çözümü ile ilgili gerekli olan sosyal politikalar üretecek zemin oluşmamaktadır (Mil ve Şanlı, 2015).

Futbolda Şiddet

Futbolun popüler bir spor dalı olması, halkın çoğunluğunun ilgisini çekmesi sayesinde gündelik hayatın vazgeçilmez unsurlarından birisidir. Futbol müsabakalarının heyecanlı ve skor odaklı yapıda olması sonucu sonuçların neticesine göre şiddetin zaman zaman tüm boyutlarını göz önüne serebilmektedir.

Futbola özel taraftar şiddetini araştırmada; futbolun popülerliğinin derecesi ve medyanın futbol ve diğer sportif olayları sunuşu, taraftarın/izleyenlerin sosyo-kültürel özellikleri, güvenlik önlemleri ve davranışları, toplumdaki etnik kimlikler, dinsel, bölgesel ayrımlar/çatışmalar, sosyo-ekonomik eşitsizlikler ve toplumsal cinsiyet normlarının önemi vurgulanmaktadır (Ward, 2002). Diğer bir araştırmada, sportif etkinliklerde nefret ve şiddet eğilimlerinin geleneksel ve yeni medya aracılığıyla şiddet ve nefret eğilimini arttırdığı belirtilmiştir (Özsoy ve Yıldız, 2014).

Kulüplerin topluluk özelliğini yitirip, ticari niteliğinin öne çıkarılmasıyla değişen spor yapısının futbol holiganizmine yol açtığını, işçi sınıfının yabancılaşmasında oyunun ticarileşmesinin önemli payı olduğunu vurgulamıştır (Marsh, Fox, Carnibella, McCann ve Marsh, 1996).

Futbolcular, antrenörler, kulüp başkanları ve yöneticiler maç öncesi ve sonrasında rakip takım oyuncu ve taraftarlarını tahrik edici açıklamalar yapmaktan kaçınması gerektiği bilinmelidir. Taraftar ve kamuoyunun önüne hakemler günah keçisi olarak sunulmamalıdır. Bu konuda medyaya da önemli görev düşmektedir. Medya reyting kaygısı yerine halkı bilinçlendirmeyi kendine görev edinmelidir. Sportif müsabakalar öncesinde ortamı gelecek söz ve manşetlere yer vermemelidir. Ancak ne yazık ki günümüzde sportif müsabakalar öncesi ve sonrasında spor adamlarının buna riayet etmediklerini, rakip takım oyuncularını, idarecilerini ve taraftarlarını tahrik edici konuşmalar yaptıklarını görmekteyiz. Bu da partizanca hareket etmekte olan taraftarların, rakip takım ve taraftarlarına karşı olumsuz duygular beslemesine yol açmaktadır. Bunun neticesinde de tribünlerde, saha içinde ve saha dışında istenmedik olaylar yaşanmaktadır.

Günümüzde sevinç gösterisinin bir işareti olarak kabul edilen meşale vb. yakma gibi şeyler çevreye ve başka insanlara zarar vereceği için yöneticiler tarafından teşvik edilmek yerine engellenmeye çalışılmalı, yetkililer tarafından bu tür eylemlere müsaade edilmemeli ve tribünlere bu tür yabancı maddelerin girişine de izin verilmemelidir. Sevincin ya da üzüntü ve kızgınlığın ifadesi olarak meşale yakma, silah atma, tribünleri yakma ve koltukları sökülüp sahaya atma gibi iptidai sevinç ve üzüntü gösterileri yerine daha modern görsel şovlar ve gösteriler geliştirilmelidir (Tanrıverdi, 2012).

Futbolun, şiddetle bağlantısını kolaylaştıran en önemli özellik, karşılaşmaların yapıldığı stadın büyüklüğüdür. Stat büyüklüğü, izleyiciler açısından kimlik belirsizliğinin kolaylaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kimlik belirsizliği, sözel ve fiziksel taciz ve saldırganlık durumlarında, karşılık ya da ceza görme olasılığının en aza inebilmesinden dolayı, bu tür kalabalıklar toplumsal ya da yasal açıdan onay görmeyen davranışların sergilenmesine uygun bir zemin oluşturmaktadır. Üstelik aynı takımın taraftarlarıyla bir arada bulunma, böylesine davranışlar için birey üzerinde baskı da yaratabilmektedir (Hovardaoğlu, 1999).

Futbol geçmişten günümüze her kıtada olduğu gibi ülkemizde de popüler bir spor branşı olarak farklı bölgelerin ortak bir dili olarak birleştirici bir yapıda olduğu görülmektedir. Futbolun bu birleştirici ve bütünleştirici yapısı farklı takımlar, renkler, amblemler, gelenekler sonucu bir takım ayrımlarla her bireyin ilgisini çekmeyi hedefleyerek taraftar, görevli, futbolcu ya da yönetici olarak kulübe maddi ve manevi katkıda bulunmayı amaçlayabilir. Bu bağlamda olumsuz skorlar, yanlış yönetimler, hatalı hakem kararları ve saha içi etik olmayan sporcu davranışları şiddet kavramını yaratabilmektedir. Yılladır önüne geçilmeye çalışılan futbolda şiddete kamuoyu tarafından ülkemizde ki en büyük üçüncü şiddet olayı olarak kabul gören Tarsus İdman Yurdu – Yeni Salihlispor maçı örneğinde; şiddete maruz kalan Yeni Salihlispor’lu futbolcuların profesyonel futbolculuk yaşamları ve sonraki antrenörlük ve eğitimcilik kariyerlerinde şiddetin kaynaklarını ve şiddeti önleme yöntemlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır.

Yöntem

Model

Araştırmada profesyonel futbolcuların görüşlerine göre futboldaki şiddetin kaynaklarını ve şiddeti önleme yöntemlerini oluşturan faktörler, nitel araştırma tekniklerinden durum çalışması yöntemi kullanılarak saptanmaya çalışılmıştır. Nitel araştırmayı; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Araştırmada nitel araştırma modeli katılımcıların düşüncelerini, deneyimlerini, beklentilerini, önerilerini ve endişelerini ortaya çıkarmada etkili olacağı düşünüldüğü için tercih edilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma grubu, 18.05.1986 tarihinde Türkiye’de futbol branşına ait bugüne kadar yaşanılmış en büyük şiddet olaylarından biri olarak kabul edilen Tarsus İdman Yurdu Erkutspor ile Yeni Salihlispor karşılaşmasında; yapılan incelemeler sonucunda en çok şiddete maruz kaldıkları tespit edilen Yeni Salihlispor futbol kulübünde profesyonel futbolcu olarak görev almış ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 10 kişiden oluşmaktadır. Çalışma grubunu oluşturan 10 futbolcunun demografik bilgileri Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Demografik Bilgiler Tablosu

Demografik Bilgiler	Yaş	Eğitim Durumu	Mesleği	Profesyonel Futbolculuk Süresi
K-1	57	Lise mezunu	Antrenör	15 Yıl
K-2	54	Lisans mezunu	Öğretmen ve Antrenör	8 Yıl
K-3	51	Lise mezunu	Antrenör	24 Yıl
K-4	60	Lise mezunu	Antrenör	11 Yıl
K-5	50	Üniversite mezunu	Öğretmen	20 YIL
K-6	55	Lise mezunu	Antrenör	20 Yıl
K-7	56	Lisans mezunu	Antrenör	16 Yıl
K-8	52	Lise mezunu	Antrenör	16 Yıl
K-9	55	Lisans mezunu	Öğretmen ve Antrenör	16 Yıl
K-10	57	Lisans terk	Antrenör	19 Yıl

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Örneklem seçiminde ise, amaçlı örneklem yöntemlerinden benzeşik (homojen) örnekleme yapılmıştır. Veri toplama yöntemi olarak, görüşme yöntemi kullanılmış ve görüşmeler yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yüz yüze görüşme yapılan katılımcılardan önceden randevu alınmış ve konu ile ilgili kısa bir bilgi verilmiştir. Yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Uygulama süresince ses kayıt işlemleri araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Bilgi Formu ve görüşme soruları, araştırmacı ve alanında uzman kişiler tarafından oluşturulmuştur. Araştırma süresince yapılan görüşmeler, katılımcıların gönüllü olarak tercih ettikleri, sessiz ve dikkat dağıtmayacak, uygun alanlarda yapılmıştır.

Araştırma Soruları:

1. Size göre futboldaki şiddetin kaynakları nelerdir? (Lütfen, Tarsus İdman Yurdu ile oynadığınız maçı düşünerek cevap veriniz?)
2. Size göre futbolda yaşanan şiddetin önlenmesi için neler yapılmalıdır?

Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerlik ve Güvenirlik Araştırmada geçerlik çalışması aşağıdaki hususlar dikkate alınarak yapılmıştır.

- Bulguların kendi içerisinde tutarlı ve anlamlı olmasına dikkat edilmiştir.
- Elde edilen bulguların anlamlı bir bütün olması sağlanmıştır.
- Elde edilen veriler daha önce oluşturulan kavramsal çerçeve ile uyumludur. Bu çerçeve veri toplamada rehber olmuş ve uygulamada pratiklik sağlamıştır.
- Araştırmada elde edilen bulgular, araştırmacı tarafından hem ses kayıt cihazına kaydedilmiş hem de kısa notlar yoluyla denetlenmiştir. Böylece bulguların anlamlı bir bütün oluşturulması sağlanmıştır.

Araştırmada güvenirlik çalışması aşağıdaki hususlar dikkate alınarak yapılmıştır:

- Araştırmacı, araştırmanın yöntemlerini ve aşamalarını açık ve ayrıntılı bir biçimde tanımlamıştır.
- Sonuçlar, ortaya konan verilerle açık bir biçimde ilişkilendirilmiştir.
- Araştırmacının izlediği yöntemler ve süreçler ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır.

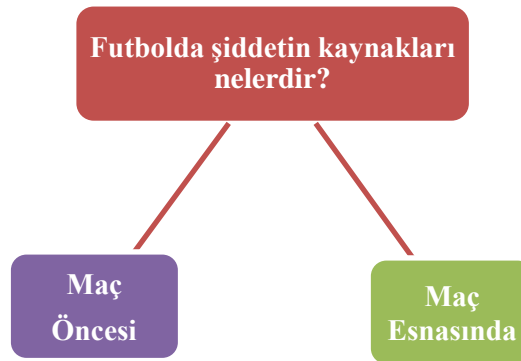
- Araştırmanın ham verileri başkaları tarafından incelenebilecek biçimde saklanmıştır.
- Araştırma soruları açık bir biçimde ifade edilmiştir.
- Araştırmanın sonuçları, verilerle uyum içindedir.
- Veriler araştırma sorularının gerektirdiği biçimde ayrıntılı ve amaca uygun bir biçimde toplanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada nitel veri analizlerinden doküman analizi, içerik analizi ve arşiv incelemesi ile araştırmanın veri tabanını zenginleştirmek ve araştırmanın sonunda ulaşılabilecek sonuçların daha geniş bir bakış açısıyla sunulması amaçlanmıştır. Araştırmada, verilerin anlaşılır bir biçimde çözümlenmesi, neden sonuç ilişkilerinin irdelenerek birtakım sonuçlara ulaşılması ve bulguların yorumlanması için, nitel analiz yöntemlerinden “betimsel analiz” yöntemi kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu analizin amacı, ham haldeki verilerin okuyucuların anlayabileceği ve isterlerse kullanabileceği bir şekle sokulmasıdır. Görüşme yönteminde veriler, ses kayıt cihazı kullanılarak elde edilmiştir. Elde edilen bu veriler bilgisayar ortamında düz metin haline dönüştürülmüştür. Tüm katılımcılardan elde edilen veriler tek metinde toplanmış ve bu şekilde kodlama aşamasına geçilmiştir. Verilerin kodlanması aşamasında, Strauss ve Corbin (1990)’in “verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama” biçiminden yararlanılmıştır. Bu kodlama türünde, araştırmacı verileri satır satır okur ve araştırmanın amacı çerçevesinde önemli olan boyutları saptamaya çalışır. Ortaya çıkan anlama göre araştırmacı, belirli kodlar üretir ya da doğrudan verilerden yola çıkarak kodlar oluşturur. Bu şekilde kod listesi oluşur ve tüm verilerin işlenmesi için bu liste kavramsal bir yapı oluşturur. Tümevarımcı analizde kodlar, doğrudan verilerden üretilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Bulgular

Görüşmeler sonucu elde edilen verilerin iki ana başlık altında sunulmuştur. Bu veriler aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Şekil 1: Futbolda şiddetin kaynaklarına ilişkin ana başlıklar

Futbolcuların maç öncesi duygu durumları ve maç esnasında yaşadıkları etkenler 2’ye ayrıldığına (Tablo2);

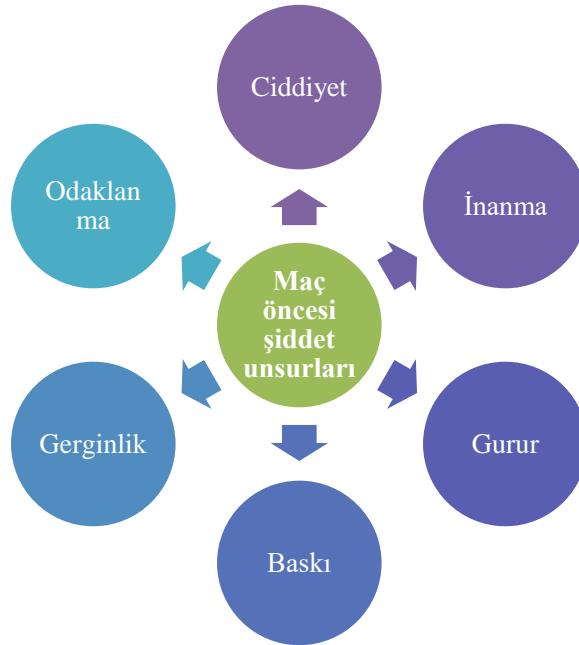

Tablo 2: Katılımcıların maç öncesi ve maç esnasında şiddetin kaynakları ile ilgili görüşleri

	Görüşme Sonucu Ortaya Çıkan Kodlar	Alt Temalar	Katılımcılar
Size göre maç öncesinde futbolda şiddetin kaynakları nelerdir?	Üst seviyede ciddiyet	Ciddiyet	K1, K3, K7, K8
	Sorumluluklarına karşı inanç	İnanma	K1, K3
	Karalamalara maruz kalmama isteği	Gurur	K1, K3, K8
	Şehrin baskısı	Baskı	K4, K9
	Atmosferin yarattığı gerginlik	Gerginlik	K1, K3, K4, K5
	Amaca konsantrasyon	Odaklanma	K4, K6, K9
Size göre maç esnasında futbolda şiddetin kaynakları nelerdir?	Taraftar ve yöneticilerin şampiyonluğa şartlanması	Şartlanma	K1, K2, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10
	Saha içi organizasyon eksikliği	Organizasyon	K2, K3, K4, K5, K6, K10
	Eğitim eksikliği	Eğitim	K4, K5, K8, K9
	Yetersiz güvenlik tedbiri	Güvenlik	K3, K4, K5, K7, K8, K9
	Şiddetin başarıya göre uygulanması	Sonuç	K1, K2, K3, K6, K7, K10
	Can güvenliği korkusu	Korku	K1, K2, K3, K4, K5, K7, K8, K9, K10

Futbolcuların maç öncesindeki şiddetin kaynaklarını; Üst seviyede ciddiyetin oluşması, aşırı inanmışlık, karalamalar karşısında onurlu bir tavır sergileme, baskı, gerginlik ve konsantrasyon gibi kavramlar üzerinde durdukları görülmüştür.

Katılımcıların maç esnasında şiddet olaylarının kaynakları analiz edildiğinde ise; Aşırı şartlanma, yönetsel anlamda organizasyonun iyi yapılandırılmaması, eğitim eksikliği, güvenliğin yetersizliği, şiddetin oluşma aşamasının da anlık ve sonuç odaklı olması ve can güvenliği sorunları üzerinde görüş bildirdikleri görülmüştür (Tablo.2).

Şekil 2: Maç öncesi şiddet unsurlarına ilişkin bulgular

Katılımcılar önem derecesi yüksek maçlarda davranışlarını etkileyen üst seviyedeki ciddiyetin önemli bir etken olduğunu ifade etmişlerdir.

Katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

K1: “...Mağlup olmama adına iyi futbol adına gittik bir ciddiyet vardı.”

K3: “Bizim amacımız sahaya çıkıp ciddi bir şekilde top oynamaktı.”

K7: “Tarsus maçına da Bolu maçı gibi ciddi olarak hazırlandık.”

K8: “...biz normal ciddi bir şekilde çıktık sadece leke sürülmesin dedikodu olmasın diye mücadelemizi yaptık.”

Katılımcıların sorumluluklarına karşı inanç kavramına ilişkin görüşleri:

K1: “Bir yemin hazırladık yeminden önce ben yemin ettim ondan sonra diğerleri de geldi yemin etti ve bu şekilde çıktık maça.”

K3: “Otelde Kur’an, ekmek ve bayrağa el bastık şeref namus sözü verdik.”

Katılımcılar karalamalara maruz kalmamak adına gururlarının davranışlarına etkilerini:

K1: “Biz maçı kendi oyunumuzla oynamaya karar verip maçı sattılar demesinler diye kendi oyunumuzla sahaya çıktık.”

K3: “...Şeref namus sözü verdik sanki savaşa gidiyoruz gibiydi.”

K8: “Sadece leke sürülmesin dedikodu olmasın diye mücadelemizi yaptık.”

Katılımcıların şehirde ki yoğun baskı karşısında davranışlarının etkilenmesi ile ilgili görüşleri:

K1: “Şehrin baskısı vardı şehirde bir takım bazı olumsuz söylemler dolaşıyordu.”

K9: “...Tanımadığımız insanlar kampa geliyor gidiyor bizi baskı altına almak için birçok laflar konuşuluyor yok teşvikti, şikeydi.”

Katılımcılar üzerinde gerginliğin davranışları üzerinde oluşturduğu faktörler:

K1: “Gerginlik üst düzeydeydi çünkü bizim haricimizde aydın spor ile bolu spor maçı vardı Bolu’da bizde Tarsus la oynayacağımız için her iki tarafı da ilgilendiriyordu.”

K3: “...Gerginlik vardı bizde.”

K4: “Sahaya gittiğimizde olayı görünce bir endişe oluşturdu bizde.”

K5: “Son maçımız önemli maç olması sebebiyle yani biraz gergindik.”

Katılımcıların belirttiği bir diğer görüş ise odaklanmadır:

K4: “Bizim küme kalma maçımızda olan olay gibiydi otobüste çıt çıkmıyordu konsantrasyon üst seviyedeydi.”

K6: “...Herkes işine konsantre olmuş o şekilde topunu oynadı.”

K9: “...Hiç kimsenin ağzından bir tane ses çıkmadı herkes maça konsantre olmuştu.”

Şekil 3: Maç esnası şiddet unsurlarına ilişkin bulgular

Katılımcıların şiddet olay ve sebeplerinden taraftar ve yöneticilerin şampiyonluğa şartlanması ile ilgili görüşleri:

K1: “...Şampiyon olacaklarına şartlanmaları sebebiyle kaynaklanıyor.”

K2: “İnsanlar birinci lige takımlarının çıkacağına inanmıştı böyle bir sonucu da beklemiyorlardı.”

K4: “Beklentisi çok fazla Tarsus seyircisinin.”

K5: “...Onlar biz şampiyonuz diye geliyorlar ve sahaya çıkıyorlar tabi taraftarı da o şekilde.”

K6: “Onlar tabi aşırı şartlanmışlar çok para harcamışlar.”

K7: “Öncelikle Tarsus seyircisinin şampiyonluğa aşırı şekilde şartlanmasıdır.”

K8: “Şartlanma maalesef yanlış bir şey biz aşırı şartlanıyoruz olumsuz etki yapıyor bu sporcu içinde aynı şekilde.”

K9: “Şampiyonluğa şartlanmada olabilir.”

K10: “Tarsus seyircisi telleri yıkarak maçın sonunda bizim üzerimize doğru yürümesi şartlanmaları.”

Katılımcıların saha içi organizasyon eksikliği ile ilgili görüşleri:

K2: “Bolu berabere Tarsus şampiyon oldu denilince güvenlik tedbirlerini biraz gevşettiler.”

K3: “Federasyonun da suçu var burada güvenliği daha iyi yapmalıydı.”

K4: “Maç sonrasında Bolu - Aydın maçı anons ediliyor şampiyon Tarsus diye.”

K5: “TFF pek yeterli değildi.”

K6: “...Bu anons olayı esasında bizi gebertti yani sıkıntıya sokan anons oldu. Anons olmasaydı belki o seyirci sahaya girmeyecekti.”

K10: “...Bir anons yapıldı Bolu spor berabere kaldı Tarsus şampiyon gibi ama sonunda gerçek ortaya çıkınca artık gözü dönmüş, alkol almış Tarsus seyircisinin bize saldırmadır.”

Katılımcılar şiddet olaylarının oluşmasında eğitim eksikliğinin önemini:

K4: “Kişilerin eğitim eksikliği, olayları sağlıklı şekilde değerlendirememeye.”

K5: “Bilgisizlik var tabi ve eğitim düzeyi o zamanlar üst düzeyde değildi.”

K8: “Bu şiddetin sebebi bizdeki eğitim durumu.”

K9: “Eğitim ama iyi eğitim şart yani hakikatten o konuda iyi eğitim almış insanların vereceği olumlu bilgiler karşısında öğrenime aç olan kişilere kazandırmaları gereken davranışlar hakikatten önemliydi.”

Katılımcıların şiddetin olay ve sebeplerinin temelinde yetersiz güvenlik tedbiri sonucu oluşan görüşleri:

K3: “Güvenlik tedbiri yetersizdi.”

K4: “Güvenlik yetersizliği.”

K5: “...Güvenlik önlemleri yetersiz bize herhangi bir şey olacağından korkuyorduk.”

K7: “Güvenlik yeterli değildi kesinlikle.”

K8: “O dönemler tabi ki bu maçı Tarsus alır düşüncesi oluşmuştur onun için zaten güvenlik bana göre azdı.”

K9: “...Aynı zamanda güvenlik tedbirleri yetersizdi.”

Maç esnasında yaşanan şiddetin maçın sonucuna olan odaklanma ile ilgili olduğunu düşünen katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir;

K1: “...Gol olduktan sonra gözüm yine Tarsus yedek kulübesindeydi başkanı aşağıya alıp kafasına vuruyorlardı.”

K2: “Maçta istemedikleri gibi sonuçlanınca bu şiddete neden oldu diye düşünüyorum.”

K3: “Bu şiddetin olayı başarı sonuçlu.”

K6: “...Futbolcular başkan omuzlarda sonra anonsun gerçek olmadığını anlayınca bize yöneldiler bu sefer seyirci biz ne yapacağımızı şaşırdık başladık kaçmaya herkes dağılmaya başladı.”

K7: “Maç onlar açısından olumsuz bitince büyük bir gerginlik yaşandı bize saldırdılar.”

K10: “Maçın sonunda gelen golle Tarsus’un şampiyonluktan olması bir şekilde çileden çıkardı.”

Katılımcılar şiddeti yaşamaya başladıktan sonraki can güvenliği korkusu hakkında ifadeleri şu şekildedir:

K1: “...Başkanı o halde görünce korku o andan sonra başladı eyvah dedim bu işte sonumuz iyi değil düşünmeye başladık.”

K2: “...İnanılmaz sayıda seyirci bizim üzerimize gelince ister istemez panik ve her türlü korku içimizi kapladı.”

K3: “Hepsi vardı korku filmi gibi bir şeydi.”

K4: “...Acısından kalabalığın üzerine doğru geldiğinde düşünce korku, hayati tehlike düşüncesi.”

K5: “Biz grup halinde geri çekildik o korkuyla yedi metrelik çitin üzerinden bir seferde atladık.”

K7: “Korku içinde bütün arkadaşlarla güvenli yerlere dağılıp kaçmaya başladık en son.”

K8: “Korku oldu olmaması mümkün değil çünkü sahaya en az üç bin kişi girdi.”

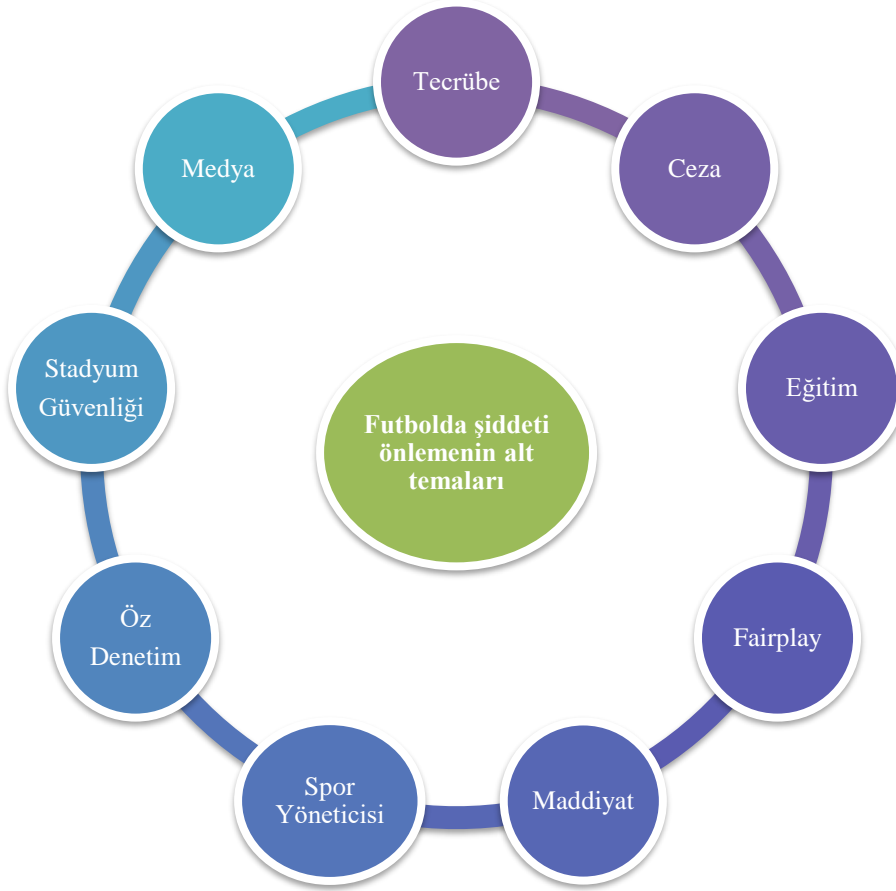
K9: “Öncelikle tabi bir korku ne olacak farklı kentten insanlarla karşı karşıyasın ve o insanların nasıl tepki vereceğini, nasıl davranış içerisinde olacaklar acaba sopalarla mı yada silahlarla mı olacak yani o kadar bir korku.”

K10: “Hepsi vardı ölüm korkusu oradan sağ çıkıp çıkamama endişesi.”

Tablo 3: Katılımcıların futbolda şiddeti önlemek için yapmış oldukları geri dönütler

	Görüşme Sonucu Ortaya Çıkan Kodlar	Alt Temalar	Katılımcılar
Size göre futbolda yaşanan şiddetin önlenmesi için neler yapılabilir?	Tecrübenin Aktarılması	Tecrübe	K2, K5, K6, K7, K9, K10
	Ceza sistemi	Ceza	K1, K6, K8
	Şiddetin Engellenmesine Yönelik Eğitim Verilmesi (Futbolcu-Yönetici-Taraftar)	Eğitim	K1, K3, K4, K5, K7, K8, K9, K10
	İyi oyunu öğretme	Fairplay	K2, K4, K6, K9
	Parasal endüstri boyutu	Maddiyat	K1, K2, K3, K10
	Kişisel farklılıklar	Öz denetim	K4
	Alanında uzman yönetici	Spor yöneticisi	K4, K5, K6, K7, K10
	Medyanın Etkisi	Medya	K8
	Passolig Uygulaması	Stadyum güvenliği	K1, K6

Katılımcıların tecrübelerini aktarması, ceza, eğitim, fairplay, maddiyat, öz denetim, spor yöneticisi, medya ve passolig uygulaması gibi kavramlar, üzerinde odaklandıkları görülmüştür (Tablo 3).

Şekil 4: Futbolda şiddeti önlemenin alt temaları

Katılımcılar, yaşadıkları şiddet olayının tecrübesini antrenörlük kariyerlerine yansıttıklarını buna bağlı olarak tecrübe ile ilgili aşağıdaki görüşleri bildirmişlerdir;

K2: “Hep oyuncularına futbolun bir dostluk, kardeşlik, barış olduğunu, karşı takımda ki rakip oyuncularında arkadaşlarınız olduğunu, maç bittiğinde saha da şiddet olayları varsa yensen de yenilsen de rakip oyuncuları tebrik etmen gerektiğini futbolcularıma bu şekilde tavsiyelerde bulundum.”

K5: “...Oyunculara telkinler, öğütler vermek zorundasın yada nasihat ve konuşma yapmak.”

K6: “Ben hep onu diyorum kaybettik mi git rakibini tebrik et ben ederim giderim tebrik ederim başarılar dilerim kendime bunu ilke edindim oyuncularına da aynı şekilde söylüyorum.”

K7: “Daha dikkatli, daha tedbirli olmaları açısından onlara telkinlerde bulunuyorum.”

K9: “Çalıştığım oyuncularımın geçmiş yıllardan örnekler vererek onları çok fazla sıkmadan ya da tedirginliğe korkuya herhangi bir olumsuzluğa düşürmeden.”

K10: “...Yetiştirdiğim futbolculara saha içerisinde kalabilecek topa karşı sertlikle insana karşı sertliği kesinlikle ayırt edebilecek şekilde eğitim verdim.”

Katılımcıların yaşadıkları şiddet olaylarından sonra ceza sistemi hakkında ki ifadeleri:

K1: “Bir kişi yüzünden kulübe ceza verince diğer taraftarlar küsüyor.”

K6: “Yasalar harfi harfine uygulanmıyor.”

K8: “...Büyük cezalar verilsin yapanlara.”

Katılımcıların ortak noktada birleştiği eğitimsizlik kavramı ile ilgili görüşleri:

K1: “...Bütün iş altyapıdan itibaren eğitim.”

K3: “Eğitimsizlik var.”

K4: “Eğitim eksikliği.”

K5: “İlk olarak eğitim birincisi taraftar bazında eğitim ve yönetim bazında eğitim maalesef yöneticilerimiz de eğitimsiz.”

K7: “...Taraftarın maçlarda nasıl davranacağını bilmemesi yani eğitimsizlik.”

K8: “...Kişinin eğitsel yönü yatıyor yani egosu fazla geliyor.”

K9: “Eğitimden bahsettik iyi eğitim.”

K10: “Eğitim düzeyinin düşük olmasına bağlıyorum.”

Katılımcıların şiddet olayları ve sebeplerine yaklaşımında fairplay kavramı hakkında:

K2: “...Önce rakip takıma saygıyı sonra arkadaşlarına saygıyı göstermesini öğrettik.”

K4: “Sahada olan sahada kalır bu bir oyundur, yenersin yenilirsin saygı duymak lazım şeklinde hep söylemlerimiz oldu.”

K6: “...Kaybettiğinizde gidin rakibinizi tebrik edin.”

K9: “Spor uzun soluklu yaşamımızın bir parçası evrensel bir olay keyif al spordan zevk al seyircide aynı şekilde oynayan oyuncuda.”

Katılımcılar şiddet olaylarını tetikleyen maddi boyut ile ilgili görüşleri:

K1: “...Kulübü cezalandırdığın zaman maddi olarak eksiliyor.”

K2: “...Futbolun parasal endüstriye kurban gittiğine şahit olduğumuz için.”

K3: “...Her şey para peşinde olaylar maddiyata döküldü.”

K10: “Yöneticilerin belirli gruplara maçlarda finans sağlamaları.”

Katılımcı futbolcular şiddetin temel sebeplerinden biri olarak yöneticilerin spor yönetimi alanında eksik bilgi ve beceriye sahip olmalarını:

K4: “İdarecilik vasıfları herkese verilecek vasıflar değil aynı şekilde antrenörlükte dahil toparlayıcı, derleyici, yatıştırıcı, yapıcı olması lazım.”

K5: “...Yönetim bazında eğitim maalesef yöneticilerimiz de eğitimsiz.”

K6: “...Seyirci yönetime karşı bir tepki koyuyor, yönetimden cevap alamıyor bu sefer bütün kulübe, oyunculara zarar veriyor.”

K7: “Büyük kulüplerin başkanlarının olumsuz tutumları halkı kızdırtmaları ve diğer kulüp yöneticilerinin de bunları örnek almaları.”

K10: “...Rakip takıma veya kendi futbolcusuna bile küfür edebilecek hale getirmelerinin sebeplerinin başında da başkanların, yöneticilerin bu tip seyirci gruplarına destek çıkmaları.”

Bir katılımcı öz denetim ile şiddet olaylarını arasındaki ilişkiyi:

K4: “Futbolcu kültürü de bu işte önemli olayları değerlendirme yargılarına bakıyorum işte taraftar olarak ta aynı şekilde.”

Katılımcılar şiddet olaylarının önüne geçebilecek passo lig uygulaması ile ilgili:

K1: “Passo lig geliştirilebilir.”

K2: “Çözüm olunamıyor bu şiddete passo lig dediler sistemi oturtamadılar.”

Bir diğer katılımcı ise şiddet olaylarının önlenmesini medya kavramıyla ifade etmektedir.

K1: “ ... Spor programlarında bunları aşağılayacaksınız, eleştireceksiniz bunun etkisi anca olursa olur.”

Sonuç ve Tartışma

Yeni Salihlispor futbolcularının görüşlerine göre Tarsus İdman Yurdu Erkuşspor ile Yeni Salihlispor arasında oynanan maçta çıkan şiddet olaylarının kaynağı olarak, iki ana temanın ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlardan birincisi maç öncesi ve maç esnasında şiddet olaylarının kaynakları, ikincisi şiddet olaylarının önlenmesi için neler yapılması gerektiğidir.

Maç öncesinde önem derecesi yüksek seviyedeki müsabakanın futbolcular üzerinde üst seviyede bir ciddiyet yaratması ile birlikte kendi gururlarını ön planda tutarak karalamalara maruz kalmama isteği, atmosferin yarattığı gerginlik, şehrin baskısı, aşırı inanma, şartlanma ve odaklanma gibi kavramların futbolcular üzerinde yarattığı baskı ve davranış değişikliklerinin şiddet olaylarının kaynaklanmasında önemli rol oynadığı görülmüştür.

İnanç kavramının dinlerin olmazsa olmaz kavramlarından biri olarak değerlendirildiğinde (Kayıklık, 2005) karşılaşma öncesi inanç kavramından kaynaklanan uygulamaların sporcular üzerinde baskı ve farklı davranış türlerini sergilemelerine zemin hazırladığı bunun neticesinde şiddet olaylarını tetiklediğini düşünülmektedir.

Maç esnasında katılımcıların şiddet olaylarının gerçekleşme sebepleri ile ilgili görüşleri analiz edildiğinde; taraftar ve yöneticilerin aşırı şartlanması, yönetsel anlamda organizasyonun iyi yapılandırılmaması, eğitim eksikliği, güvenliğin yetersizliği, şiddetin oluşma aşamasında anlık ve sonuç odaklı olunması ve can güvenliği sorunlarının yarattığı panik ortamının şiddeti meydana getiren kavramlar olduğu belirtilmiştir.

Peker (2007), başarıyı hedefleyen takımlarda, başarısızlık anında meydana gelen hayal kırıklığı kaygı ve stres, taraftarlar ve sporcuların centilmenlik dışı eğilimlerini de artırmakta

olduğunu ifade etmektedir. Bu görüş, araştırmadaki taraftar ve yöneticilerin maça ve maçın sonucuna aşırı şartlanmaları ile şiddete neden olan etmen olan görüşü ile paralellik göstermektedir.

Aynı zamanda; güvenlik güçleri kitlesel talebin olduğu spor alanlarında düzensizliğin önlenmesi amacı ile konumlandırılan ve bu amaca göre hareket etmesi beklenen birimler olarak kabul edildiği ancak bazen bu düzensizliğin, saldırganlığın ve şiddetin asıl sebebi olabilmekte (Yücel, Atalay ve Gürkan, 2015) olduğu görüşü, çalışmadaki güvenlik tedbirlerinin yetersizliği görüşü ile örtüşmektedir.

Polat ve Sönmezoğlu (2015), futboldaki şiddet eğilimlerini inceledikleri çalışmalarında saha içi unsurları olarak, futbolcu söylem ve davranışlarının, antrenörlerin söylem ve davranışlarının, hakem kararlarının, güvenlik güçlerinin söylem ve davranışlarının, rakip ve kendi taraftar grubu ve tribün liderlerinin söylem ve davranışları oldukları görülmektedir.

Katılımcıların futboldaki şiddet olaylarının önlenmesi için alınabilecek önlemler olarak; futbolculuk ve antrenörlük dönemlerinde yaşadıkları tecrübeleri oyuncularına ve çevrelerine aktarma, iyi bir ceza sistemi uygulamak, şiddetin önlenmesine yönelik eğitimlerin verilmesi, fair play uygulamasını yaymak, maddiyat boyutunu doğru yönetebilmek, bireylerin öz denetim yapabilmesini geliştirmek, alanında uzman yöneticilerin sporu yönetmesi, medyanın şiddet konusuna hassasiyetli yaklaşımı ve passolig uygulamasının geliştirilmesi yönünde görüş bildirmişlerdir.

Antrenörler, genel ya da ilgili spor dalına özgü bir biçimde, spor etkinliklerini ve antrenmanlarını yaptırarak; sporcuyla teknik, taktik, kondisyon, psikolojik, sosyolojik ve zihinsel açıdan amacına uygun şekilde basamaklı olarak üst düzey verimliliğe ulaştıran eğitici kişiler (Sevim, 2010) olarak, sporcularının fiziksel gelişimlerinin yanında zihinsel olarak ta sporcuları eğittikleri ve yönlendirdikleri düşüncesinden yola çıkarak, saha içi şiddet olaylarının önlenmesinde aktif bir role sahip olabilecekleri düşünülmektedir. Yine benzer şekilde; şiddet ve düzensizliğin önüne geçebilmek için sporcu ve antrenörlerin eğitimine büyük önem verilmesi (Üstünel ve Alkurt, 2015) ve uzun soluklu etkili eğitimlerin (Comeron, 2002) şiddetin azaltılmasında büyük bir önem taşımakta olduğu düşünülmektedir.

Yücel ve arkadaşları (2015), katılımcı görüşleri ile benzer şekilde, sporda şiddet ve saldırganlığın önlenmesinde; bireylerin şiddet, saldırganlık ve fair-play konularında bilinçlendirilmesinin, yasal mevzuat konusunda bilgilendirilmeleri, bu konuda ulusal alanda kongre, konferans, panel vb. etkinliklerin düzenlenmesi, medyada bu konu ile ilgili olumlu ve yapıcı dil kullanımının yanı sıra bu konunun sürekli gündemde tutulması ve gerekli yayınların yapılması konunun bireysel ve toplumsal olarak öneminin kavranması açısından önemli adımlar olarak değerlendirmektedirler. Talimciler (2011)' de, Futbolda Fair Play anlayışının yerleştirilmesi ve ödüllendirilmesi doğrultusunda çalışmaları arttırma yoluna gidilmesi gerektiğini ve medyadan bu anlayışın yerleştirilmesi için daha fazla yardım talep edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Bryant ve Zilman (1986), medyanın özellikle de televizyonun şiddet görüntüleri göstererek spora zarar verilmekte olduğunu, bununla birlikte televizyon görüntülerinin ve şiddetin komplike bir durum olduğunu ve en temelde şiddeti etkilemekte olduğunu belirtmektedirler. Mil ve Şanlı (2015), Kuru ve Var, (2009) Peker (2007), Braun ve Vliegthart (2008) benzer şekilde, medyada yer alan haberlerin futbolda şiddeti arttırıcı bir yönü olduğunu yaptıkları araştırma neticesinde vurgulamaktadırlar. Bu bağlamda, medyanın futbolda şiddetin azaltılması noktasında daha hassas olunması yönündeki görüşleri desteklemektedir.

Horak (1991)'da, futbolda şiddeti önleme yolları olarak, katılımcıların görüşleri ile benzer şekilde; Güvenlik, kulüpler, medya ile politikacılar ve siyasi kurumlara önemli roller yüklendiğini ifade etmektedir.

Öneriler

Araştırmadaki katılımcı görüşleri sonucunda ortaya çıkan görüşler doğrultusunda, futboldaki şiddetin kaynakları olarak görülen nedenler ve önleme yolları ışığında; özellikle futbolcuların, antrenörlerin ve yöneticilerin şiddeti azaltma yönünde iyi bir eğitime sahip olunması gerektiği, fairplay anlayışının yaygınlaştırılması ve teşvik edilmesi gerektiği, şiddeti azaltmada verilen cezaların caydırıcı hale getirilmesi ve özellikle medyanın şiddet konusuna hassasiyetli yaklaşımı ile şiddetin azaltılabileceği spora yön veren kişi, kurum ve kuruluşlara önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Braun, R., & Vliegthart, R. (2008). The contentious fans: The impact of repression, media coverage, grievances and aggressive play on supporters' violence. *International Sociology*, 23, 796–818.
- Bryant, J., & Zillmann, D. (1986). *Perspective on media effects*. Hillsdale, N.J: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Comeron, M. (2002). *The prevention of violence in sport*. Strasbourg: Council of Publishing.
- Dursun, Y. (2011). Şiddetin izini sürmek: Şiddet nedir?. *Journal of Philosophy and Social Sciences*, Autumn, 12, 1-18.
- Hacımustafaoğlu, B.(2011). Sporda şiddetin nedenleri. Erişim adresi: <http://www.zest.org.tr/sporda-siddetin-nedenleri/>.Erişim Tarihi: 05.10.2017.
- Horak, R. (1991). Things change: Trends in Austrian football hooliganism from 1977-1990. *Sociol Rev*, 39(33), 531- 548.
- Hovardaoğlu, S.(1999). *Spor ve Şiddet: Bir Model Önerisi*. VI. Sosyal Psikiyatri Sempozyumu. Ürgüp. ss:1-5.
- Kayıklık, H. (2005). Psikolojik Açıdan İnanç, İman ve Şüphe. *Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 46(1), 133-155.
- Kuru, E. ve Var, L. (2009). Futbol seyircilerinin spor alanlarındaki saldırganlık davranışları hakkında betimsel bir çalışma (Kırşehir İli Örneği). *Ahi Evren Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 141-153.
- Lorenz, K. (1996). Saldırganlığın spontanlığı. *Cogito*, 6-7, 165- 168.
- Marsh, P., Fox, K., Carnibella, G., McCann, J. & Marsh, J. (1996). Football violence in Europe. *Unpublished report to the Amsterdam Group*.

- Mil, H.İ., ve Şanlı, S. (2015). Sporda Şiddet ve Medya Etkisi: Bir Maçın Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(55), 231-247.
- Özsoy, S., ve Yıldız, K. (2014). Türkiye'deki spor basınında nefret söylemi. *International Journal of Social Science Research*, 2(2), 46-60.
- Peker, E. (2007). *Futbolda şiddetin içsel bir olgu haline gelmesinde yazılı basının rolü*. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s. 28, İstanbul
- Polat, E. ve Sönmezoğlu, U. (2016). Futbol taraftarlarını şiddete yönelten faktörlerin incelenmesi. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (1); 471-489.
- Sevim, Y. (2010). *Antrenör eğitimi ilkeleri*. (2. Basım). İstanbul: Fil Yayınevi.
- Soykan, Ç. (2003). Öfke ve öfke yönetimi. *Kriz Dergisi*, 11(2): 19-27.
- Strauss, A. & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedure and Techniques*. London: Sage.
- Talimciler, A. (2011). Şiddetin nedenleri ve olası, çözüm yolları, BİA Haber Merkezi, <http://m.bianet.org/bianet/spor/130030-futbolda-siddetin-nedenleri-ve-olasi-cozum-yollari>, Erişim Tarihi: 22.10.2017.
- Tanrıverdi, H. (2012). Spor ahlakı ve şiddet. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5, 8,1071-1093.
- Üstünel, R., ve Alkurt, Z. (2015). Futbolda şiddet ve düzensizliğin önlenmesi için 6222 Sayılı yasanın getirdiği yeni bir uygulama: Elektronik bilet ve yaşanan sorunlar. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 25(2), 141-175.
- Ward, R. (2002). Fan violence social problem or moral panic. *Aggres Violent Beh*, 7, 453-475.
- WHO. (2002) *World Report on Violence and Health*. Geneva.
- Yetim, A. (2000). *Sosyoloji ve spor*. Ankara: Topkar Matbaacılık.
- Yetim, A. (2011). *Sosyoloji ve spor*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (6.Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yücel, A.S., Atalay, A., ve Gürkan, A. (2015). Sporda şiddet ve saldırganlığı etkileyen unsurlar. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*, 2, 2, 68-90.